

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 7. maja 1873.

Obseg: Na čast stoletnici krompirjevi! — Kako stoji s Turško govejo kugo? — Vojska gosencam! — Gospodarske novice. — Kdaj je najbolji čas, da kmetovalci gredo ogledat Dunajske razstave, in še marsikaj drugega. — Prislovice in reki iz Istre. — Društvo za stavbe in zidanje na Kranjskem in v sosednih deželah. — Prvi občni zbor banke „Slovenije“ 20. maja t. l. — Kdo naj se voli v opravični svet? — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Na čast stoletnici krompirjevi.

Letos je 100 let, kar so se naši predniki še le prav poprijeli krompir saditi. Spodobi se tedaj, da stoletnici „velikega dobrotnika človeškega“, kakor se krompir po pravici imenuje, danes odkažemo prvo mesto v našem listu.

Naj bi se gospodarji, ki so letošnje leto krompir v zemljo pokladali, spomnili leta 1773., ko je učeni dr. Parmentier v Parizu spisal knjigo na hvalo krompirju, ki mu jo je spisati naročila Francoska akademija zlasti zato, da bi zdramila kmetovalce k sajenji krompirja in tako se živež naklonil ljudstvu, ki je na Francoskem prejšnja leta hudo lakoto trpelo. In dr. Parmentier je tako izvrstno spisal to knjigo, da ga je akademija Pariška poslala s častnim darilom, in da od onega časa so kmetovalci se odkrižali mnozih vraž, ki so jih popred imeli proti krompirju in se na Francoskem, potem pa tudi po drugih deželah močno poprijeli krompirja.

Od leta 1773. tedaj še le se more šteti razširjenje krompirjevega sajenja, zato je po pravici letos „stoletnica“ njegova.

Prvotna domovina našega krompirja je severna Amerika. Čeravno je neki Angleški trgovec s sužnimi, Hawkins po imenu, prvi leta 1565. krompir iz Peru-a na Angleško prinesel, vendar se nihče ni takrat brigal za nj. 20 let pozneje, to je 1585. ga je France Drake iz Virginije sopet na Angleško pripeljal. Zdaj so ga začeli sèm ter tje saditi; al le malo veselja je še bilo do njega. Razširjala se je celó vraža, da se po vžitku njegovem človeku spustijo prhaji ali gobe (Ausatz) po koži. Vse to je oviralo, da je preteklo skor 200 leti, predno so se ljudje krompirja dobro poprijeli.

Res je sicer, da krompir spada med rastline, ki imajo neko omotično strupenino v sebi; al te strupenine ni celó nič v zrelem krompirji; nahaja se le v nezrelem krompirji, v perji njegovem, cvetnih jagodah njegovih in pa v kalih krompirjevih, to je, tistih poganjkih, kedar krompir v hramih cvesti začne. Zato je prepovedano, nezrel krompir prodajati; nevarno je pa tudi pokladati cvetne jagode ali kalí krompirjeve. V zrelem krompirji pa je samo močič, beljakovec in gumi in pa nekaj malega drugih nedolžnih tvarin; po vsem tem je krompir tečna in zdrava jed.

Ko je v Evropo in naše dežele prišel krompir, niso se ga ogibali ljudje toliko zato, da bi se bili bali stru-

penine, ki je v gori imenovanih delih krompirjevih, za ktere še vedeli niso; marali le zato niso za nj, ker je bil tuja stvar, ki je niso poznali. „To ni za ljudi, to je za živino“ — tako so govorili veliko veliko let povsod. Le sčasoma se jim je vrnilo prepričanje, da je krompir tudi dobra jed za človeka, in gosposke in družbe kmetijske imele so dokaj truda, da so ga kmetovalci začeli saditi. Tako je, kakor se bere v „Zgodovinskih črticah c. kr. družbe kmetijske na Kranjskem“, ki jih je dr. Jan. Bleiweis na spomin stoletnice njene spisal in družba leta 1867. na svetlo dala, družba kmetijska na Kranjskem premije dajala kmetom, ki so največ čbel redili, murbovih dreves sadili, največ krompirja pridelali.

Tako so se sčasoma premagale ovire, ki so zadržavale sejanje krompirja, ki je dandanes poglavitni živež ljudem tako, da od tistihmal, kar se krompirja povsod obilno sadi, nikoli v vsi Evropi na enkrat lakote ni bilo.

Spodobi se tedaj, da se hvaležni spominjamo leta 1773., po katerem je krompir došel do tega, da so ga začeli povsod saditi. Časnik „Jura“ zato predlaga, naj bi se stoletnica krompirjeva obhajala s kako posebno slovesnostjo zdaj pri Dunajski véliki razstavi.

Kako stoji s Turško govejo kugo?

Nesrečne te kuge ni konca ne kraja na Kranjskem. Na Hrvaškem je zanikernost dotičnih gospósk kriva, da že čez pol leta ondi kuga razsaja, na Kranjsko pa jo trosijo barantači brez vesti po govedih iz Hrvaškega.

Po naznanilu c. k. general-komande Zagrebške od 27. aprila imajo Turško kugo v Hrvaško-slavonski granici ti-le kraji: v Otočanskem polku: Pečane, doljni in gornji Kosinj, Krš, Mlakva, Oltare, Biljevine, Krasno, Tuševac, Ljubovo, Dubrava, Babin Potok, Glavace in Turjanski; — v Ogulinskem polku: Plašćica in Letinac; — v Sluinskem polku: Selnice, Knezgorica, Lieplje, Ribari in Dugaresa; — v 1. Banskem polku: Jukinac. V civilnem Hrvaškem pa: v Zagrebški županiji: Šišljavić v okraji Pokupskem, Lipa, Balagovi dvori v Samoborskem, Jakovlje v Šubiškem in v Baniji v Karlovskem okraji. Zdaj še le čuti deželna vlada Zagrebška, da je treba Granico z vojaki zapreti, skozi katero se iz Bosne Turške trosi kuga na Hrvaško!

Prikazala se je pretekli teden v Krški vasi in Gmajni v Litijskem okraji na Dolenskem. V Gmajni je nekemu kmetu zbolela edina krava in 17. aprila poginila za kugo. V hlev tega kmeta je 31. sušca